

ИВО ТАРТАЉА

НАГРАДА „МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ”

Уважени часници и драги гости,

Награда која ми се данас овако свечано додељује обавезује ме на искрену захвалност и једно признање: признати треба да то није прва награда коју ми Матица српска уручује.

Без свечаности, али не без истинског узбуђења, велику награду пружила ми је Матичина Библиотека својим фондом ретке периодике у давне дане кад сам припремао докторску дисертацију и кад сам могао у читаоници узимати са пулта наручене новине и часописе из XIX века, штампу каква се нигде другде не би могла добити за прегледање и читање. Са неким разлогом нађоше се ту *Србска новина или Маџазин за художесѣво, књижесѣво и моду, Пешћанско-будимски скоройѣча, Јужна ѣчела* и слични раритети.

Осамдесетих година минулог века, напоредо са приближавањем XXI века, био сам живо обузет једним далековидим описом Београда у XXI веку, објављеним у *Срѣском омладинском календару* за 1871. годину. Поетски надахнут визионарски текст под насловом „Београд после 200 година” био је без потписа. Испод тог текста је била само једна типографска звезда (пахуљица). Не би ли се псеудоним разрешио, наметало се стрпљиво трагање. На крају крајева се дало разабрати да тајанствени аутор није нико други него Ђорђе Натошевић, лекар и педагошки писац, енциклопедист просветитељског кова у чију су богату, пребогату биографију ушле и године кад је био председник Матице српске.

Привучен резултатима великог прегаоца, покушао сам да у свешчици под насловом „Ђорђе Натошевић на Вуковим пословима” опишем његове фолклористичке резултате. Показало се да они обухватају, између осталог, 6.870 хиљада прикупљених пословица и узречица или, како би Вук казао, „у обичај узетих речи” и,

такође, три хиљаде загонетки похрањених у Рукописном одељењу Матице српске.

Ради проучавања визионарског текста требало је успостављати опсежну библиографију ауторових текстова, махом непотписаних. Показало се да већина утврђених написа Ђорђа Натошевића открива подлогу занимљивих маштања о свету будућности и у исти мах пружа најбољу потврду да је препознати аутор аутентичан. Стога сам на страницама своје књиге *Београд XXI века: Из старих утјо-ија и антиутио-ија* сучелио подударне теме визионарског текста и теме из списка Натошевићевих. Настали су тако у књизи кратки чланци на теме екологија, урбанизам, архитектура, неговање здравља, макробиотичка исхрана, дуговечност човекова, раноранилачке навике, заштита животиња, путеви и трговина, индустрија, машине-роботи, енергетика, удруживања, чистија вера, живот у свемиру, управа, школа, учитељи, љубав/женидба/удадба, женска занимања, књиге и библиотеке, начела критике.

Изненадна награда какву ни слутити нисам могао чекала ме је у Рукописном одељењу када сам у картотеци тражио списе и цртеже занимљивог путописца и полихистора Милана Јовановића „Морског”. Са листићима у картотеци о овом Милану Јовановићу додиривали су се и тискали, по азбучном реду лепо сложени, листићи са насловима докумената из рукописне заоставштине једног другог Милана Јовановића, имењака који свом потпису додаје и презиме по ујаку који га је усинио – Стоимировић. Испрва сметња у прегледању грађе ради које сам пришао фиочици, у неком магновењу ова друга грађа привукла је моју главну пажњу. Указало ми се велико обиље докумената који се односе на часопис *XX век* и улогу Милана Јовановића Стоимировића у покретању, издавању и попуњавању тог часописа. А управо часопис *XX век* био је у жижи расправе коју сам у оно доба водио у *Политици* доказујући да Иво Андрић није могао бити аутор чланака потписиваних псеудонимом Patrius, како је оних дана године 1980. био набеђен. Злобни коментатори у тадашњем гласилу *Фокус* одмах су скочили са пакосним дописима, у стилу: „Иву Андрића нико није могао присилити да као књижевник – да је био родољуб – пише и објављује чланке у славу тадашњег протународног режима.”

Колико сам знао и умео, ослонио сам се на своје испитивање стилистичког и биографског карактера јер другим документима нисам располагао. И гле! Сада су ми у Матици, одједанпут, изворни материјали сами, или тачније уз помоћ вазда предусретљивога Добривоја Нађвинског, дошли под руку.

У својим дневницима, које као манускрипт чува Рукописно одељење (а од 2000. године постоје и као књига у штампаном облику),

Милан Јовановић Стоимировић бележи на дан 1. фебруара 1938: „Изашао је XX век. Ниједно велико име: Дучић, Андрић, Исидора итд. неће да раде на томе часопису...” А у дневнику од јануара 1939, међу пословима које сам обавља Јовановић Стоимировић је забележио: „у 6 на брзину чланци Ранку за XX век о спољној политици.” Ранко (Ранко Младеновић) је био уредник часописа. Више није остало места сумњи ко је стојао иза серије спољнополитичких коментара брзоплето и неодговорно приписаних Андрићу. (За најпотпунију историју целог тог случаја остаје текст „Једна библиографска погрешка”, објављен у другом издању књиге *Путић поред знакова*, Источно Сарајево 2006.)

Најсвежија је у мом сећању једна награда којом сам недавно почашћен под овим кровом, у Матици српској увек отворених врата. Реч је о тренутку кад сам примио у руке и снимιο стари мастилом исписани рукопис никада непроученог филозофа Уроша Миланковића, спис у којем се крије цео циклус његових песама из студентских дана. Открио их је Андрија Стојковић и више није било тешко схватити какво повлашћено место те песме заслужују у историји књижевности. Верујем да ће о томе једанпут бити речи у *Зборнику Матице српске за књижевности и језик*.

Књига *Песма о ђесми – широм књижевности*, коју је угледни бланаклони жири оценио као достојну високе награде, на непосреднији начин је везана за живо и многострано деловање Младена Лесковца чињеницом да је управо тај пажљиви приређивач Змајевих *Одабраних дела* из 1949. године замислио и организовао научни скуп у Српској академији наука и уметности поводом 150 година од рођења Јована Јовановића Змаја. Позван да учествујем на том научном скупу, изабрао сам да говорим о чувеној Змајевој поеми „Песма о песми”. Мојим рефератом, досољеним подацима из Матичиног Рукописног одељења, започет је радни део скупа и текст који сам тада прочитао, незнатно дорађен, наћи ће се у садашњој књизи као први подстицај – да не кажем инспирација, али свакако као њен наслов и идеја водилја, оквирна концепција.*

* Реч изговорена приликом примања Награде „Младен Лесковац”, у Матици српској, 11. јуна 2015. године.